

НОВОЗНАЙДЕНІ ПУБЛІКАЦІЇ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА ЗА 1941–1944 РР.

Найповніша бібліографія¹ праць Юрія Шевельова, коли не брати до уваги всіх передруків і перекладів, сягає кількісно 596 позицій за період від 1931 до 1998 рр. У недавніх доповненнях до цього покажчика подано ще 13 позицій із того ж таки часового відтинку² та 26 нових публікацій після 1998 р.³ Зрештою, відслідковувати вже теперішні численні друки та передруки статей, листів, інтерв'ю з Шевельовим часом буває не простіше, ніж віднаходити його першодруки, – вони розсіяні по всій Україні та за її межами, по виданнях геть різного жанру й спрямовання: від районної газети до колективної монографії.

Починаючи з 1940 р. Шевельов, щойно отримавши ступінь кандидата філологічних наук, а з ним і доцента, заходився друкувати в наукових збірниках частини своєї дисертації та ще одну розлогу розвідку про стиль Івана Котляревського. Захоплений

¹ Юрій Володимирович Шевельов (Юрій Шерех). Матеріяли до бібліографії / Упорядники А. Даниленко, Л. Чабан. – Нью-Йорк, 1998.

² Karunyk K. Addendum to the Bibliography of George Y. Shevelov (1937–1944) // Studien zu Sprache, Literatur und Kultur bei den Slaven. Gedenkschrift für George Y. Shevelov aus Anlass seines 100. Geburtstages und 10. Todestages. – München; Berlin, 2012. – P. xvii-xviii.

³ Chaban L. Bibliography of George Y. Shevelov (1998–2011) // Ibid. – P. xix-xli.

мовознавчими студіями, він, здавалося б, майже занехаяв свою попередню практику дописування до газет (театральні рецензії в «Літературній газеті», «Вістях» та ін.) – хіба одна ювілейна стаття його авторства про Леоніда Булаховського з'явилася тоді в «Соціалістичній Харківщині» (1)⁴. Та вже наприкінці 1941 р., коли Харків стояв окупованим, про публікації в спеціалізованому науковому виданні годі було й мріяти. Залишалися газети. Шевельов, так само як і багато інших українських інтелектуалів, користувався з тих можливостей, які були. Притому, як це не парадоксально, в рази зростає його продуктивність: він береться за теми значно ширшого кола – чимало його різнопланових матеріалів пішли до друку в часописах Харкова, Києва, Львова, ба й Кракова, Праги, Берліна.

В Україні й поза її межами газет, що вмістили сумарно 37 публікацій Шевельова за 1941–1944 рр., було сім («Соціалістична Харківщина», «Нова Україна», «Последние Новости», «Краківські Вісті», «Львівські Вісті», «Українська Думка», «Український Вісник»), а журналів, що в них представлено 22 позиції його ж авторства, – три («Український Засів», «Наші Дні», «Пробоем»). Отож нині відомо, що впродовж чотирьох років за період від січня 1941 р. до грудня 1944 р. всього вийшло друком щонайменше 59 текстів за підписом Шевельова, серед яких 51 – це статті та рецензії, 3 передруки, одна переробка оригінального українського тексту російською мовою, 3 переклади з німецької мови та один лист до редакції.

Поза бібліографіями науковця досі залишалися деякі передруки його текстів, а головне – 10 статей і рецензій, не віднотованих жодного разу. Ось перелік цих нещодавно знайдених публікацій Шевельова в хронологічному порядку їх появи з друку (надалі вони цитуватимуться за відповідними нумерами):

⁴ Цифри в дужках позначають номер публікації в списку, поданому на с. 100-101.

1. *Шевельов Ю.* Тридцять років життя у науці. (Академік Л. А. Булаховський) // Соціалістична Харківщина. – 1941. – № 8 (10 січня). – С. 3.
2. *Шевельов Ю.* [Рец.:] Микола Гоголь. Тарас Бульба. Історична повість. Переклад гуртом. Прага, 1941. Стор. 178 // Український Засів. – 1942. – Ч. 3. – С. 106-113.
3. *Шевчук Гр.* [Рец.:] А. Кащенко. У запалі боротьби. Історична повість. Друге видання. Прага, 1941. Стор. 219. А. Кащенко. Зруйноване гніздо. Повість з часів скасування Запорозької Січі. Видання четверте. Прага, 1941. Стор. 128 // Там само. – С. 113-118.
4. *Шевелев Ю.* Шевченко – класик // Последние Новости. – 1943. – Ч. 10 (8 марта). – С. 3.
5. *Шевельов О.*⁵ Кінець однієї легенди. Шевченко і Добролюбов // Львівські Вісті. – 1943. – Ч. 96 (2-3 травня). – С. 5-6.
6. *Шевчук Гр.* Сто років «Молодика» // Львівські Вісті. – 1943. – Ч. 125 (5 червня). – С. 5.
7. *Шевчук Гр.* Ідучи з концерту // Пробоєм. – 1943. – Ч. 11-12. – С. 661-662 [передрук].
- *8. *Ш. Ю.* Один народ – одна мова // Краківські Вісті. – 1944. – Ч. 8 (20 лютого). – С. 4.⁶

⁵ Вірогідно, ініціал “О.” тут через друкарський недогляд (на шпальтах «Львівських Вістей» часом траплялися й інші помилки, зокрема, правописні).

⁶ Цю позицію засвідчено у вид.: *Грановський Б.* Джерела альтернативного українознавства (Європа, 1940–1945 рр.). Бібліографічний довідник. – Київ, 2002. – С. 206. De visu її не перевірено, через що вона супроводжується знаком (*).

Новознайдені публікації Юрія Шевельова за 1941–1944 рр.

9. *Шевельов Ю.* Як творив Шевченко-поет // Українська Думка⁷. – 1944. – Ч. 19 (4 березня). – С. 3 [передрук із дрібними технічними змінами].
10. *Ю. Ш.* Шевченків ранок у Криниці // Краківські Вісті. – 1944. – Ч. 78 (12 квітня). – С. 3.
11. *Шевчук Гр.* Ніч на двірці в Тарнові // Краківські Вісті. – 1944. – Ч. 89 (28 квітня). – С. 3-4; Ч. 90 (29 квітня). – С. 3.
12. *Шевельов Ю.* Розвиваймо органічне в нашій культурі // Краківські Вісті. – 1944. – Ч. 130 (17 червня). – С. 3-4; Ч. 131. – 18 червня. – С. 3-5.
13. *Шевельов Ю.* Василь Сімович як мовознавець // Краківські Вісті. – 1944. – Ч. 140 (29 червня). – С. 2-3; Ч. 141 (30 червня). – С. 3 [передрук із деякими стилістичними змінами].
14. *Шевчук Гр.* Перший український журнал «Основа» (1861–1862) // Український Вісник. – 1944. – Ч. 12 (16 липня). – С. 4-5.

Нові знахідки здебільшого припадають на період II світової війни. Почасті причина їхньої дотеперішньої загубленості полягає в тому, що Шевельов “ніколи не намагався просувати сам себе і занедбував навіть елементарні записи”⁸, почасті – в тому, що він інколи й не був повідомлений про появу котроїсь із статей. Цілком зрозуміло: подати статтю до редакції газети або журналу зовсім не гарантувало її швидкої появи. Тому не обходилося без несподіванок і для самого Шевельова, який мав, приміром, великі сумніви щодо існування третього числа «Українського За-

⁷ Ця газета виходила в Миколаєві.

⁸ Лист Ю. Шевельова до Анатолія Івченка від 28 лютого 1995 р. (особистий архів А. Івченка).

сіву», гадаючи, що весь його наклад був знищений⁹. Зовсім випадково – з огляду газетних публікацій у празькому місячнику культури «Пробоем»¹⁰ – довідався він і про публікацію під своїм прізвищем у київських «Последних Новостях» матеріалу під назвою «Шевченко – класик», на що навіть зреагував листом до редакції «Краківських Вістей»¹¹. Як впливає з цієї репліки, Шевельов гадав, що йшлося про переклад російською мовою його рецензії на книжку Євгена Пеленського¹², поданої до друку в іншій київській газеті «Нове Українське Слово» на початку березня 1943 р.¹³ Він підкреслював, що з «Последних Новостей» до нього ніхто в цій справі не звертався, хоча до 5 березня він іще перебував у Києві й редакція мала всі шанси узгодити оприлюднення матеріалу з автором. Насправді російськомовний текст не є перекладом його рецензії. Газетний матеріал у декілька разів корот-

⁹ Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади. – Харків; Нью-Йорк, 2001. – Т. 1: В Україні. – С. 332, 335. Про те, що примірник третього числа «Українського Засіву» приступний у Центральній науковій бібліотеці Академії наук, Шевельова повідомив Ростислав Доценко в листі від 28 червня 1993 р. (архів Ю. Шевельова в бібліотеці Колумбійського університету, box 2, folder 25).

¹⁰ Куренівець М. Літературні й україністичні матеріали по газетах // Пробоем. – 1943. – Кн. 6. – С. 382.

¹¹ Шевельов Ю. З листів до редакції // Краківські Вісті. – 1943. – Ч. 165 (31 липня). – С. 5.

¹² Пеленський Є. Ю. Шевченко – класик. 1855–1861. – Львів; Краків, 1942.

¹³ Рецензію Шевельов написав іще до виїзду з Харкова. Вона призначалася для четвертого числа «Українського Засіву», де трохи пізніше й вийшла друком [Шевельов Ю. Шевченко – класик? // Український Засів. – 1943. – Ч. 4. – С. 94–107; пор.: Шевельов Ю. Дорогою відрядження: публіцистичні та наукові тексти 1941–1943 рр. (харківський період). – Харків, 2014. – С. 154–172]. Не мавши певності щодо його долі, автор, вочевидь, і спробував оприлюднити його деінде.

ший і належить до іншого жанру; прізвище Пеленського в ньому не згадується взагалі. Імовірно, текст Шевельова потрапив з однієї київської газети до іншої (адже їхні редактори працювали в тому самому приміщенні¹⁴) і був істотно перероблений – стилістикою та манерою викладу він помітно відбігає від тогочасних авторських писань. Можна припустити, що редакція вдалася до вільного переказу думок Шевельова, додавши дешицію й від себе.

Певна плутанина донедавна була й зі статтями Шевельова в газеті «Нова Україна»: у бібліографії 1998 р. їх налічується рівно десять, у споминах автор подає таку ж саму кількість – та не все зі згаданого ним присутнє в бібліографічному покажчику. Від грудня 1941 р. в цій харківській газеті з'являються статті Шевельова, які він попервах підписував прізвищем Шевчук (перші чотири), а з березня 1942 р. обходився без псевдоніма, за винятком хіба двох статей. Усього за рік і два місяці (до лютого 1943 р.) в «Новій Україні» вийшло 20 статей авторства Шевельова; з них 10 зазначено в «Матеріалах до бібліографії»¹⁵, решта 10 позицій поповнили перелік праць науковця в 2012 р.¹⁶ Одна з його «новоукраїнських» публікацій¹⁷ була пізніше передрукована в часописі «Пробоем» (7). Різдвяний концерт у Харкові 1943 р., програма якого була заснована на автентичному українському фольклорі, без советських штампів, навів автора на думки про потребу синтезувати в мистецтві елементи українського з європейським:

¹⁴ Шевельов Ю. (Юрій Шерех) Я – мене – мені... (і довкруги). – Цит. вид. – С. 350.

¹⁵ Юрій Володимирович Шевельов. Матеріали до бібліографії. – С. 43, 99-100.

¹⁶ Карунук К. Op. cit. – Р. xviii. Усі ці статті нещодавно передруковано у вид.: Шевельов Ю. Дорогою відрядження. – С. 41-102.

¹⁷ Шевчук Гр. Ідучи з концерту // Нова Україна. – 1943. – Ч. 6 (10 січня). – С. 2; пор.: Шевельов Ю. Дорогою відрядження. – С. 94-96.

Ось два основні, здається нам, напрями шукань. Своя інтерпретація європейського – і сучасний, живий, коли хочете, європейський підхід до свого традиційного. В обох випадках – синтеза, рух, шукання, не мертва етнографія, не музей, не експонати. Нашому мистецтву потрібний дух творчого шукання, дерзання, нестримного руху (7, с. 662)¹⁸.

Саме ця вимога, вияскравлена в його публікації 1943 р., вочевидь, і привернула до себе увагу редакції празького видання.

Восени того року Шевельов долучився до роботи в зініційованому Віктором Петровим літературному місячнику «Український Засів». Виходити часопис почав із жовтня і мав усього чотири випуски. Матеріали від Шевельова (здебільшого то були рецензії) присутні в кожному з них:

Петров через німецьку військову пошту діставав дещо з емігрантських видань Центральної Європи і популяризував їх, даючи місцевим авторам на рецензію або на реферування. Усі ці видання цінилися на вагу золота, і навіть зовсім другорядні були рецензовані, популяризовані. [...] Більшість моїх писань в «Українському засіві» були підказані Петровим. Він давав мені ті друки, що продиралися з еміграції чи Галичини, я їх оцінював або переказував¹⁹.

Усього в часописі вміщено сім рецензій і одну наукову статтю Шевельова. Поза увагою бібліографів лишалися дві рецензії з третього випуску (2; 3)²⁰. Якщо для відгуку на повісті Адріана Кащенко досить було прочитати самі твори, то в випадку з Гого-

¹⁸ Пор.: *Шевчук Гр.* Ідучи з концерту. – С. 2; *Шевельов Ю.* Дорогою відрадянщення. – С. 96.

¹⁹ *Шевельов Ю.* (*Юрій Шерех*). Я – мене – мені... (і докруги). – Цит. вид. – С. 332, 335.

²⁰ Усі рецензії та статті Шевельова з «Українського Засіву» передруковано у вид.: *Шевельов Ю.* Дорогою відрадянщення. – С. 105-182.

левим «Гарасом Бульбою», виданим у Празі українською мовою, Шевельову довелося докласти чимало праці, щоб дати тому перекладові належну оцінку. Для цього він ознайомився з кількома попередніми спробами відтворити по-українському Гоголеву повість, зокрема, з перекладами XIX ст. Михайла Лободи (Лободовського), Миколи Уманця (Комарова), Андрія Ніковського (2, с. 108-110)²¹. Проаналізувавши детально “гуртовий” переклад празького видання, рецензент насамкінець виніс такий присуд: “Перед нами ж не стільки переклад, скільки вільна й невільна переробка і, може, навіть підробка” (2, с. 113)²², – тому краще, на його думку, було перевидати “поки-що ніким не перевершений зразок” перекладу повісті у виконанні Ніковського, що його головною засадою була

[...] близькість до оригіналу, але не рабська, а творча; не копіювання авторського тексту, а відтворення його стилістичної природи добором відповідно сприйманих стилістичних засобів мови перекладу. Засада важка, бо потребує розважливої аналізи кожного речення і величезного знання скарбів рідної мови, щоб з них у кожному окремому випадку можна було вибрати справді найближчі еквіваленти; засада ризикована, бо дуже багато тут залежить від знань, розуміння й творчої інтуїції перекладача; але і єдино плідна засада, бо тільки вона може привести до справжньої творчої перемоги (2, с. 109)²³.

Таким, отже, був у 1941–1943 рр. харківський журналістичний і науковий доробок Шевельова (вкупі 31 публікація в трьох періодичних виданнях). Наступний період – львівський. До міста

²¹ Пор.: *Шевельов Ю.* Дорогою відрядяння. – С. 135-137.

²² Пор.: там само. – С. 144.

²³ Пор.: там само. – С. 137.

Лева молодий доцент прибув посеред березня 1943 р.²⁴ Перші його друковані виступи засвідчені вже з квітня того ж року в літературно-мистецькому журналі «Наші Дні» та з травня в газеті «Львівські Вісті». Утім, щодо цієї останньої Шевельов висловлювався не вельми схвально: вона

[...] була фактично німецьким органом, своєрідна паралеля до київського «Нового українського слова», трохи ліберальніша, бо сам режим у Галичині був дещо ліберальніший від київського, але така ж пустопорожня, і редактор її Осип Боднаревич цілком не був зацікавлений у здобуванні нових і взагалі кваліфікованих співробітників. [...] Триматися оддалік від цієї газети було неписаним правилом поведінки для всіх, хто мав почуття своєї гідності²⁵.

До такої оцінки Шевельов, слід думати, прийшов не одразу, давши спочатку свої тексти до редакції «Львівських Вістей».

Та тільки дві статті харківського філолога (5; 6) з'явилися тоді в цій газеті. Стилем і тематикою вони не відрізняються від тих, що їх він друкував був у «Новій Україні». Текст першої статті (5) Шевельов міг привезти готовим іще з Харкова. Тему впливів Добролюбова й Чернишевського на Шевченка, накинута й педагоговану радянськими дослідниками, він зачепив був і в рецензії «Шевченко – клясик?»²⁶. Розвіяти цей радянський міф Шевельо-

²⁴ Шевельов датує свій приїзд до Львова 3 квітня [див.: *Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і довкруги).* – Цит. вид. – С. 363], однак у репортажі від 15 березня про евакуацію харків'ян до Києва й далі на захід серед інших згадано й прибулого до галицької столиці доцента Шевельова [див.: *Ш. Наш виїзд з Харкова // Краківські Вісті.* – 1943. – Ч. 58 (20 березня). – С. 2].

²⁵ *Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і довкруги).* – Цит. вид. – С. 368.

²⁶ *Шевельов Ю. Шевченко – клясик?* – С. 94, 106; пор.: *Шевельов Ю. Дорогою відрадянщення.* – С. 154, 171-172.

ву випало вже у «Львівських Вістях». Цієї публікації автор після того не згадував, хоча про другу (б) зізнавався, що “навіть согрішив однією статтею в негостинних «Львівських вістях». Вона була про сторіччя від виходу Гребінчиного «Молодика», 1843 р.”²⁷ В істоті речі йшлося про перероблену й дещо поширену версію його давнішого тексту²⁸. Ба більше, цитати й деякі фрагменти цілком збережені автором у варіанті для «Львівських Вістей». Доповнено натомість інформацію про третій випуск журналу «Молодик», організований В. Каразіним і М. Костомаровим – діячами з різними, коли не протилежними поглядами. Шевельов підкреслював, що перший з організаторів –

[...] великий патріот Харкова, але людина далека від української культури. Його захоплює зростання, збагачення рідного міста, але місто це для нього не українське, а російське. [...] Українське для Каразіна – тільки старовина, він вітає всі русифікаторські заходи російського уряду (б).

У Костомарова ж сильно був виражений “патос України”: в його історичних й етнографічних працях, в його пристрасі до героїчного козацького минулого й особливо до української мови (б).

Хутко здавши собі справу з сумнівної репутації «Львівських Вістей», Шевельов переорієнтувався на газету «Краківські Вісті», що

[...] була в українських руках. Загально-інформаційний матеріал вона мусіла містити з німецьких джерел, український матеріал був чесний, але зовсім не газетного типу і цілком випадковий. Переважно це були довгі статті, часто з продовженнями в інших числах, багато з нього мало

²⁷ Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і довкруги). – Цит. вид. – С. 396.

²⁸ Шевельов Гр. «Молодик» // Нова Україна. – 1942. – Ч. 56 (19 березня). – С. 3; пор.: Шевельов Ю. Дорогою відрядяння. – С. 64-66.

наукове значення, але було воно далеке від проблемно-сти, живої дискусії, наболілости²⁹.

Декілька тем, що їх опрацював Шевельов³⁰, у газеті теж були поділені на два чи три числа. З-поміж його причинків два спрямовані були на розгорнення (чого йому бракувало) живої дискусії – з Василем Чапленком³¹. Тим Шевельов на довгі роки розпалив опонента³², який жалівся згодом Іванові Огієнку:

²⁹ Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і довкруги). – Цит. вид. – С. 368.

³⁰ Див., напр., Шевельов Ю. За українську літературну мову // Краківські Вісті. – 1943. – Ч. 147 (10 липня). – С. 3-5; Ч. 148 (11 липня). – С. 4-5; Шевельов Ю. Василь Мова // Там само. – 1943. – Ч. 246 (3 листопада). – С. 3-5; Ч. 247 (4 листопада). – С. 3-4; Ч. 248 (5 листопада). – С. 3. Див. також 11; 12; 13.

³¹ Помітивши статтю такого ж, як і він сам, філолога-східняка, який, одначе, не приймав галицького варіанта української мови [Чапленко В. Під знаком української мови. (Вражіння й думки наддніпрянця про українську мову Львова) // Краківські Вісті. – 1943. – Ч. 124 (11 червня). – С. 3-4; Ч. 126 (13 червня). – С. 3-4], Шевельов зав'язав із ним полеміку в виступі «За українську літературну мову», назвавши Чапленків підхід до літературної мови “спрощено-впливологічним”, – та відповіді на свої завваги тоді не дістав. Наступного року він знову взявся посперечатися з тим самим автором уже з приводу справ літературних: на Чапленкову статтю «Розвиваймо своєрідне в нашій культурі» [Краківські Вісті. – 1944. – Ч. 18. – С. 5-6] Шевельов відгукнувся дописом «Розвиваймо органічне в нашій культурі» (12).

³² У його пізніших публікаціях не раз ізринатимуть претензії до Шевельова, спричинені здебільшого особистою образою. Див., напр.: Чапленко В. Як ми збіднюємо наші наукові здобутки у вільному світі // Визвольний Шлях. – 1978. – Кн. 7-8. – С. 932-935; Чапленко В. Дещо про красне письменство і мистецтво взагалі. Збірка статей. – Нью-Йорк, 1980. – С. 3-4, 48, 72, 90, 94, 103-105, 125.

Коли я надрукував був статтю «Під знаком української мови», висловивши свої думки, на мене накинута два дилетанти – Є. Пеленський і Костельник, а також один кон'юнктурник – Шевельов. А моєї відповіді на ці напади галичани не надрукували³³.

Із цього епізоду почалася тривала історія особистої й навіть наукової взаємної неприязні між обома мовознавцями. Як і Чапленко, Шевельов із часом не змінив ставлення до опонента:

До кляси кунсткамерних примітивів належав також Василь Чапля, що вже у Львові, з міркувань безпеки, а мимоволі символічно [...] додав до свого прізвища *-енко*. Якщо існує така річ, як характер нації, і якщо існують люди, що втілюють якусь рису цього характеру на Україні, то Чапленко втілював українську впертість³⁴.

У той-таки львівський період Шевельов заприязнився з багатьма іншими науковцями. Найближчим йому був Василь Сімович³⁵ – його Шевельов уважав своїм другим (після Булаховського) науковим наставником³⁶. Сімович багато чим допоміг Шевельову вві Львові, підтримав його задум дослідити³⁷ роль галицького варіанта української мови в виробленні загальноукраїнських мовних норм, що невдовзі виріс у монографію на цю тему³⁸,

³³ Лист від 12 вересня 1947 р. [цит за вид.: *Мицик Ю.* Листування митрополита Іларіона (Огієнка). – Київ, 2006. – С. 496].

³⁴ *Шевельов Ю.* (*Юрій Шерех*). Я – мене – мені... (і довкруги). – Цит. вид. – С. 390.

³⁵ Там само. – С. 372.

³⁶ Там само. – С. 122.

³⁷ Там само. – С. 373.

³⁸ *Шерех Ю.* Галичина в формуванні нової української літературної мови. – Мюнхен, 1949. Ця книжка мала перевидання в 1975, 1996, 2003 рр.

присвячену пам'яті Сімовича. Словами самого Шевельова: “Якби Сімович поставився негативно до мого задуму, мабуть за той задум я і не взявся б. Але він захопився моїм планом, заохотив мене якнайпалкіше і, сказати б, поблагословив мене беззастережно”³⁹. 13 березня 1944 р. Сімович помер – і вже за декілька днів у місцевій пресі один за одним почали виходити некрологи й пам'ятні матеріали. Стаття Шевельова на смерть Сімовича⁴⁰ з'явилася спочатку в журналі «Наші Дні», а перегадом її в стислішому вигляді (13) передрукували «Краківські Вісті». У цій газеті загалом опубліковано дев'ять статей різних авторів на вшанування пам'яті науковця, однак текст Шевельова вирізнявся серед інших найбільшою об'єктивністю та фаховістю⁴¹; у ньому вперше “праці Сімовича розглянуто в контексті європейського мовознавства. Уже по тому українська лінгвістика тривалий час була позбавлена такого права”⁴².

Із кінця березня 1944 р. Шевельов осів ненадовго (до кінця липня) в селі Солотвині, передмісті Криниці⁴³. Не забарився він і з репортажем для «Краківських Вістей» про ранок-концерт в учительській семінарії в Криниці на вшанування пам'яті Тараса Шевченка (10) та з есеєм-міркуванням про українців-утікачів

³⁹ Шевельов Ю. Передмова // Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. – Львів; Нью-Йорк, 1996. – С. 8.

⁴⁰ Шевельов Ю. Незаступна втрата. Василь Сімович – мовознавець // Наші Дні. – 1944. – Ч. 4-5. – С. 2-3.

⁴¹ Fałowski A. Wasyl Simowycz we wspomnieniach współcześnie żyjących rodaków (na łamach „Krakivs'kich Vistej”) // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2008. – Вип. 312-313: Слов'янська філологія. – С. 53.

⁴² Колесник Н. Оцінка діяльності Василя Сімовича в посмертних публікаціях на сторінках періодичних видань «Краківські вісті», «Львівські вісті» і «Наші дні» // Там само. – С. 73.

⁴³ Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і довкруги). – Цит. вид. – С. 405.

на нічному вокзалі в Тарнові (11). Здивувало його насамперед те, що, за винятком, може, однієї жінки з-під Тернополя, решту (сотні) втікачів на захід становили люди зі сходу України та зі сходу поза Україною:

Так що ж, отже, рухає всю цю силу людей – страх чи може навпаки – відвага? І що є в наших умовах еміграція: втеча, назвіть навіть, якщо хочете, боягузство, зрада, чи – героїзм і мужність? Ми часто чули: втікати, покинути свою землю – це значить віддати її ворогам, це значить залишити народ на поталу. Мужні залишаються. Боротимуться. Переможуть. Ну, а тут, коли тікає народ – це теж зрада, відступство, страхополоство? (11, ч. 89, с. 4).

Це була одна з останніх його публікацій у «Краківських Вістях». Усього в цій газеті знайдено 10 статей Шевельова – половину з них засвідчує його бібліографія⁴⁴, іще 5 статей стали відкриттям (8⁴⁵, 10, 11, 12, 13).

У липні, поки Шевельов іще був у Криниці, вийшла стаття його авторства в берлінській газеті для українців (14). Насвітлена ним тема, вочевидь, належала до циклу з історії української журналістики. Утім, тут не оминув автор і питання історії української літературної мови: “«Основа» вперше практично береться до творення української наукової і публіцистичної мови”, до творення української термінології й правописних засад; ба більше, “спираючися на народну мову і літературну традицію, «Основа» закликає до синтезу галицької і наддніпрянської мови” (14, с. 5). До цього гармонійного поєднання двох варіантів спонукав уже

⁴⁴ Юрій Володимирович Шевельов. Матеріали до бібліографії. – С. 44, 100, 145.

⁴⁵ Цю позицію подано за Б. Грановським (цит. місце – див. прим. 6); ознайомитися з самою статтею авторці досі не пощастило.

1943 р. і Шевельов⁴⁶, для якого тема літературної мови стала згодом однією з центральних у його наукових працях.

Спонуканий обставинами писати чимало статей і рецензій для періодичних видань у першій половині 1940-х рр., Шевельов пройшов тоді добру школу з вироблення й удосконалення свого публіцистичного стилю. А теми, за які він під ту пору брався: літературна мова та її історія, портрети письменників і мовознавців (Сковороди, Шашкевича, Шевченка, Мови; Булаховського, Сімовича), літературна критика, – часто матимуть продовження в подальших його працях. Усі ці публікації Шевельова надзвичайно важливі для відстеження еволюції його поглядів на мовну чи літературну, на політичну чи культурну проблеми української нації зокрема й людства взагалі. Повнота його бібліографії, з заповненими прогалинами (особливо за 1930–40-і рр.), потрібна не тільки науковцям, а й ширшим колам охочих зазнати бодай із публіцистикою всесвітньо відомого харків'янина. Окрім того, новознайдені впродовж 2013 р. статті й передруки праць Шевельова в різних періодичних виданнях 1941–1944 рр. проливають додаткове світло на деякі епізоди з життя науковця напередодні й під час II світової війни.

⁴⁶ Див.: Шевельов Ю. За українську літературну мову. – Ч. 147. – С. 4; Ч. 148. – С. 5.